

УДК 351.75:37.091.33-027(28).22

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.21.23>

ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ГУМОВОГО КИЙКА: МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ ПРИЙОМАМ РОБОТИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ ЗАСОБОМ

Ярошак Олег Ярославович,
викладач кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна)

Луценко Павло Валерійович,
викладач кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна)

У статті розкривається актуальність проблеми щодо законодавчо визначеного порядку застосування працівниками поліції гумового кийка як спеціального засобу під час охорони громадського порядку та гарантування публічної безпеки.

Розглянуто будову та види сучасних кийків: виготовляють їх із гуми й полімерного синтетичного матеріалу, рідше – з пластику та металу (металеві кийки найчастіше є телескопичними, їх використання в Україні заборонено). Описано тактико-технічні характеристики їх моделей (довжину, товщину та вагу). Спецзасоби можуть мати від однієї до чотирьох додаткових (бокових) ручок, бувають гнучкі і негнучкі. У західних країнах на озброєнні поліції перебувають спецзасоби у вигляді поліцейських кийків із зарядом спеціальної хімічної речовини. Також існують кийки із вмонтованим електрошокером.

Найбільш поширеними способами утримання поліцейськими гумового кийка є: 1) за ручку спецзасобу у вертикальному або горизонтальному положенні за один кінець; 2) за обидва кінці спецзасобу перед тулубом.

Застосування спецзасобів залежить від конкретної ситуації та майстерності (рівня професійної підготовки) поліцейського. Можна виділити декілька основних видів нанесення ударів гумовим кийком, які можуть відрізнятись за силою, швидкістю та напрямком руху: 1) удар зверху по м'язовій частині плеча чи стегна особи; 2) удар збоку по м'язовій частині плеча чи стегна особи; 3) удар знизу по м'язовій частині плеча чи стегна особи; 4) удар навідріг по м'язовій частині плеча чи стегна особи; 5) удар прямий – тичок по м'язовій частині грудей особи; 6) удари рукояткою по м'язовій частині плеча чи стегна, а також грудей особи; 7) удар-відштовхування з захватом кийка за обидві його кінці у м'язову частину грудей.

У роботі розглянуто порядок виконання поліцейськими окремих прийомів самозахисту, затримання та утримання правопорушника із застосуванням спецзасобу ПР-73М залежно від способу нападу особи (нанесення ним ударів різними

предметами чи кінцівками): 1) наносить удари руками; 2) наносить удари ногами; 3) наносить удари ножом; 4) затримання поліцейським правопорушника за допомогою гумового кийка; 5) утримання працівником поліції гумового кийка за спроби правопорушника його відняти.

За результатами дослідження зроблено висновки та узагальнення щодо необхідної ґрунтовної обізнаності працівників поліції з тактико-технічними характеристиками та правовими підставами застосування спецзасобів правоохоронцями цих поліцейських заходів примусу для ефективної протидії правопорушенням та в боротьбі зі вчинюваними злочинами, подальшого оволодіння міцними навичками застосування їх (засобів активної оборони – *уточнено нами*) у різний спосіб в охороні громадського порядку та гарантуванні публічної безпеки, під час припинення групових та масових заворушень, що є невід'ємною частиною професійної підготовки працівників органів Національної поліції України та здійснення ефективної правоохоронної діяльності.

Ключові слова: працівники поліції, правоохоронні органи, підрозділи Національної поліції, охорона громадського порядку, спеціальні засоби, гумові кийки, професійна освіта, заклади вищої освіти, курсанти, удосконалення методики професійного навчання.

PROCEDURE FOR THE APPLICATION OF A RUBBER BATON BY POLICE OFFICERS: METHODS OF TRAINING LAW ENFORCEMENT AGENTS TO WORK WITH A SPECIAL TOOL

Yaroshak Oleh Yaroslavovych,
Lecturer at the Department
of Special Physical and Fire Training
(Kherson Faculty
of Odessa State University
of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

Lutsenko Pavlo Valeriiovych,
Lecturer at the Department
of Special Physical and Fire Training
(Kherson Faculty
of Odessa State University
of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

The article reveals the urgency of the problem regarding the legally defined procedure for the use of a rubber baton by police officers as a special tool of protecting public order and ensuring public safety.

The structure and types of modern batons are considered: they are made of rubber and polymeric synthetic material, less often – of plastic and metal (metal batons are most often telescopic, their use is prohibited in Ukraine). Tactical and technical characteristics of their models (length, thickness and weight) are described. Special tools can have from one to four additional (side) handles, there are flexible and inflexible ones. In Western countries, the police are armed with special equipment in the form of police batons with a charge of a special chemical substance. There are also batons with a built-in stun gun.

The most common ways of holding a rubber baton by police officers are: 1) by the handle of a special vehicle in a vertical or horizontal position at one end; 2) for both ends of the special vehicle in front of the torso. The use of special tools depends on the specific situation and skill (level

of professional training) of the police officer. There are several main types of rubber batting, which can differ in strength, speed and direction of movement: 1) blow from above on the muscular part of the shoulder or thigh of the person; 2) a blow from the side on the muscular part of the shoulder or thigh of the person; 3) a blow from below on the muscular part of the shoulder or thigh of the person; 4) a backhander to the muscular part of the shoulder or thigh of the person; 5) direct blow – a pole on the muscular part of the chest; 6) blows with the handle on the muscular part of the shoulder or thigh, as well as the chest of the person; 7) kick-push with the grip of the baton at both its ends in the muscular part of the chest.

The paper considers the procedure of performing certain methods of self-defense, detention and abandonment of the offender with the use of special tools RS-73M depending on the method of attack (striking with various objects or limbs) by police officers: 1) strikes with hands; 2) strike with feet; 3) strike with a knife; 4) detention of the offender by the police with the help of a rubber baton; 5) retention by a police officer of a rubber baton in an attempt to seize it by the offender.

According to the results of the study, conclusions and generalizations were made on the necessary thorough awareness of police officers about the tactical and technical characteristics and legal grounds for the use of special tools by law enforcement officers of these police coercive measures to effectively combat offenses and combat crime, further mastering with strong skills of using them (means of active defense – clarified by us) in various ways in the PPO and public safety, during the cessation of group and mass riots, which is an integral part of the training of employees of the NPU and the implementation of effective law enforcement activities.

Key words: police officers, law enforcement agencies, National Police units, public order protection, special tools, rubber batons, vocational education, higher education institutions, cadets, improvement of vocational training methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Поліцейські, військовослужбовці Національної гвардії України, працівники установ виконання покарань, співробітники Служби судової охорони, посадові особи інших правоохоронних органів України для гарантування публічної безпеки та під час охорони громадського порядку (далі – ОГП) застосовують спеціальні засоби, котрі визначені Законом України «Про Національну поліцію» (далі – ЗУ) [1]. Перш за все правовими підставами застосування поліцейськими гумового кийка є статті 43 та 45 цього нормативно-правового акту, а також постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань» [2].

Гумовий (пластиковий) кийок – це озброєння поліцейських (відповідно до чинного законодавства – спеціальний засіб – *уточнено нами*), котре використовується працівниками правоохоронних органів під час несення служби у разі гарантування публічної безпеки у випадках, котрі визначені ЗУ «Про Національну поліцію»: а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною; б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського; в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень [1; 2].

Застосування працівниками поліції гумового кийка залежить від ступеня реальної загрози для правоохоронця чи іншого громадянина, а також від рівня соціальної небезпеки від вчинюваних дій з боку особи щодо працівника поліції чи третіх осіб або публічної безпеки загалом.

Застосування працівниками поліції будь-яких заходів примусу (серед них – фізичної сили, спеціальних засобів тощо) завжди повинно відповідати вимогам таких правових принципів, як: 1) законність; 2) необхідність; 3) пропорційність; 4) завдання мінімальної шкоди особі [1]. При цьому особливу увагу правоохоронцям

потрібно звертати на заборонені для нанесення ударів частини тіла людини, які є травмонебезпечними та життєво важливими для її життя і здоров'я – голова, шия, ключиця, живіт, пах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання вказаної проблеми. Питання професійної підготовки постійно перебуває в полі зору не тільки громадськості, а й науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та інших навчальних закладів МВС України. Значна увага фізичній та тактичній підготовці приділяється в системі службової підготовки в органах та підрозділах Національної поліції України (далі – НПУ).

Дослідження питань щодо правомірності (порядку) застосування поліцейськими заходів примусу, зокрема спецзасобів, здійснювали також і вчені, серед котрих: М.І. Ануфрієв, В.Г. Бабенко, С.Є. Бутов, Т.С. Вайда, О.Ф. Гіда, Н.М. Голенко, В.Я. Горбачевський, К.І. Єгоров, А.В. Єна, Я.Ю. Кондратьєв, Є.М. Мойсєєв, В.М. Пліско, О.В. Попов, С.М. Решко, А.Г. Сачаво, І.В. Янко та інші науковці [3–8].

Однак за результатами аналізу наукових праць, навчальних посібників та методичних розробок можемо констатувати, що питанню вдосконалення методики професійної підготовки правоохоронців щодо оволодіння курсантами-поліцейськими різними прийомами захисту чи оборони з використанням кийків приділяється недостатньо уваги, систематично ця проблема не вивчається. Окремі аспекти предмету дослідження розглядаються в контексті підготовки військовослужбовців різних спецпідрозділів силових структур, часто на основі застарілої нормативно-правової бази.

Метою статті є: 1) уточнення правових підстав застосування спецзасобів працівниками поліції під час ОГП та гарантування публічної безпеки; 2) конкретизація ТТХ різних видів кийків; 3) проведення аналізу поширених способів утримання поліцейськими гумового кийка; 4) характеристика основних видів нанесення ударів гумовим кийком залежно від конкретної ситуації та майстерності (рівня професійної підготовки) поліцейського; 5) наведення методики виконання поліцейськими окремих прийомів самозахисту, затримання та утримання правопорушника із застосуванням спецзасобу ПР-73М залежно від способу нападу особи (нанесення нею ударів різними предметами чи кінцівками); 6) узагальнення вимог до поліцейських щодо ефективного застосування ними поліцейських заходів примусу у боротьбі зі вчинюваними правопорушеннями (злочинами) як невід'ємної частини професійної підготовки працівників органів та підрозділів НПУ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж узятися до розгляду питань вдосконалення методики навчання поліцейських-курсантів прийомам застосування гумових кийків, спочатку розглянемо деякі аспекти проблеми – особливості будови різних видів цього спецзасобу та їх тактико-технічні характеристики як засобів активної оборони поліцейського.

Гумовий кийок є прямою палицею, котра виготовлена зі спеціальної пружної (еластичної) гуми. Залежно від моделі кийків їх конструкція, матеріал, вага, довжина і товщина можуть бути різними. Раніше поліцейські кийки виготовляли з міцних порід *дерева*. Зараз їх найчастіше виготовляють із гуми і *полімерного синтетичного матеріалу*, рідше *з пластику* та з *металу*. Наприклад, палиці ПГ-М, ПГ-С, ПГШ виготовлені методом лиття з пружної гуми, мають зручну

Фото 1. Сучасні види тонфи

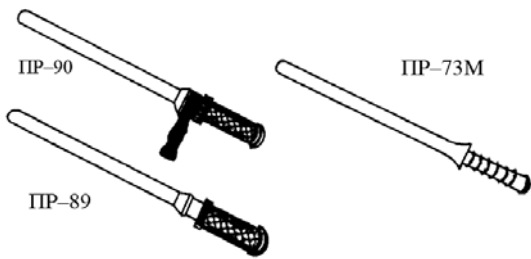

Рис. 2. Деякі види гумових кийків

ручку (рукоятку) із зашморгом для утримання у руці та призначені для використання працівниками (військовослужбовцями) МВС та інших підрозділів правоохоронних органів.

У верхній частині спецзасобу є потовщене кільце з більш жорсткого матеріалу, що відокремлює кийок від ручки, ще нижче (10–15 см) – міститься прикріплена стрічка (зашморг) з м'якої шкіри шириною 1 см, що дає змогу зафіксувати кийок на зап'ясті полі-

цейського. Гумовий кийок, як правило, носить на ремені поясного спорядження правоохоронця на протилежному боці від місця розміщення та носіння вогнепальної зброї (найчастіше зліва) [7].

Гумові кийки бувають *гнуцькі* і *негнуцькі* (в останній може бути встановлений металевий стрижень-сердечник або трубка, по якій рухаються сталеві кульки).

Металеві кийки найчастіше є *телескопічними*, різної гнучкості, мають довжину від 20 см у складеному положенні до 60 см у бойовому, що становить досить потужний спецзасіб в руках поліцейського (в Україні вони заборонені і належать до *кістенив*¹). У багатьох західних країнах на озброєнні поліції перебуває кийок, що має металевий стрижень, оточений гумою. Вона закінчується гнучкою ділянкою з гуми або шкіри, іноді – зі свинцем. За допомогою цієї зброї, як правило, наносять приголомшуючі удари.

Також на озброєнні правоохоронних органів ряду західних країн перебувають спецзасоби у вигляді поліцейських кийків, які в разі натискання на спускову кнопку «стріляють» зарядом спеціальної хімічної речовини. Існують і кийки зі вмонтованим електрошокером (наприклад, АІР-107У).

У СРСР питання про озброєння міліції гумовими палицями ставилося не раз, але тільки у липні 1962 року відповідно наказу Міністра внутрішніх справ СРСР «Про прийняття на озброєння міліції гумової палиці і наручників» вони офіційно надійшли на озброєння правоохоронного органу.

Натепер у діяльності підрозділів НПУ використовуються такі основні *моделі кийків*:

- **ПР-73, ПР-73М** – для підрозділів поліції, які здійснюють патрулювання під час ОГП (несення поліцейськими служби із гарантування публічної безпеки);
- **ПР-89 (ПРС)** – для підрозділів транспортних підрозділів, що діють в обмежених, стиснених умовах (в авто- та залізничному транспорті, натовпі й подібних ситуаціях);
- **ПР-90 (палиця резинова/пластикова «Тонфа»)** – кийки для підрозділів спеціального призначення «КОРД».

Найбільш поширеним у підрозділах НПУ є спецзасіб ПР-73 (ПР-73М). Також на озброєнні поліції України з 2006 року перебуває *палиця ПГС*, яка випускається вітчизняним науково-виробничим об'єднанням «Форт» МВС України (м. Вінниця). *Палиця гумова ПГС* призначена для використання працівниками Національної поліції й підрозділами спеціального призначення згідно з вимогами правил несення патрульної

¹ *Обушок, бойовий бич, іноді кистінь, кістень, бойова гиря* – холодна зброя ударно-роздроблюючої дії, яка складається з ударної частини у вигляді залізної кулі (іноді з шипами), з'єднаної ременем або ланцюгом з одноручним, рідше дворучним держакком з петлею для надівання на кисть. Існують спрощені варіанти – у вигляді ременя з тягарцем на одному кінці та з петлею замість держака на другому.

Телескопічний (складований) обушок – узвичаєна назва різновиду поліцейського кийка, який складається з рукояті з петлею, усередині якої знаходяться дві висувних ланки зі сталеві спіралі з тягарцем на кінці. Застосовувалися поліцією західних країн з середини ХХ ст. У СРСР були відомі кустарні зразки. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D1%83%D1%88%D0%BE%D0%BA_\(%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D1%83%D1%88%D0%BE%D0%BA_(%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%8F)) (дата звернення: 27.07.2021).

Таблиця 1

Технічні характеристики кийків

№ п/п	Найменування виробу	Довжина (в мм)	Діаметр (в мм)	Маса (вага в г)
1	ПР-73	650	32	730
2	ПР-73М	700	30	700
3	ПРС	450-650	30	630
4	ПР-89	450-595	30	800
5	ПР Тонфа (КПФ-02)	550 (600)	32	600
6	ПР-90	450-595	30	820
7	ПГ-М	590	34	85
8	ПГШ (рукоятка оздоблена натуральною шкірою)	450	30	510
9	ПГС (складна палиця з довжиною, яка регулюється)	450-650	30	630

служби. Для переводу палиці із складеного стану у розгорнутий і навпаки необхідно відкрутити гайку, яка розташована на рукоятці, і витягнути стержень, після цього закрутити гайку. Стержень повинен надійно утримуватись у рукоятці, коли гайка закручена.

ПГС у пакуванні транспортуються всіма видами транспорту на будь-які відстані відповідно до правил перевезення вантажів, що діють на відповідному виді транспорту.

Під час зберігання палиця має бути захищена від прямих сонячних променів, кислот, лугів та інших агресивних до гуми речовин. Виробник гарантує відповідність палиці вимогам НТД при додержанні умов зберігання і експлуатації. Гарантійний термін експлуатації – 12 місяців із дня вводу в експлуатацію, але не більше 15 місяців з дня відвантаження.

Чинним законодавством України забороняється нанесення ударів гумовим кийком по таких частинах тіла людини [1]:

Важливим моментом у роботі поліцейського з гумовим кийком є вміння швидко діставати спецзасіб та правильно його тримати. Найбільш поширеними способами утримання гумового кийка є:

1) утримання за ручку спецзасобу у вертикальному або горизонтальному положенні за один кінець;

2) утримання за обидва кінці спецзасобу перед тулубом.

Застосування спецзасобів залежить від конкретної ситуації та майстерності (рівня професійної підготовки) самого поліцейського. Можна виділити декілька основних видів нанесення ударів гумовим кийком, які можуть відрізнитись за силою, швидкістю та напрямком руху:

1) удар зверху по м'язовій частині плеча чи стегна особи;

2) удар збоку по м'язовій частині плеча чи стегна особи;

3) удар знизу по м'язовій частині плеча чи стегна особи;

4) удар навідріг по м'язовій частині плеча чи стегна особи;

Фото 3. Спецзасіб гумова палиця спеціальна ПР-73М (ПГ-М)

Таблиця 2

Частини тіла, по котрих заборонено нанесення ударів кийками

Частина тіла	Гумова палиця	Пластикова палиця типу тонфа
голова	+	+
шия	+	+
ключична ділянка	+	+
живіт	+	-
сонячне сплетіння	-	+
низ живота	-	+
статеві органи	+	+
нирки	-	+
копчик	-	+

5) удар прямий – тичок по м'язовій частині грудей особи;

6) удари рукояткою по м'язовій частині плеча чи стегна, а також грудей особи;

7) удар-відштовхування з захватом кийка за обидві його кінці у м'язову частину грудей.

Усі вказані вище види ударів гумовим кийком можна наносити з одного і того ж положення. Щоб замах спецзасобу був коротким і сильним, необхідно врахувати необхідність дотримання таких умов: 1) плече (частина руки від плечового суглоба до ліктьового) відвести трохи вбік від тулуба; 2) далі різко подати плече вперед, направляючи лікоть в ціль (при цьому рука зігнута в ліктьовому суглобі); 3) швидкість передпліччя переходить на кисть, яка фіксує удар в момент контакту з місцем нанесення удару. Такий алгоритм нанесення удару робить його швидким, сильним і точним.

Поліцейським за допомогою гумового кийка можна здійснювати захист від ударів рукою (кулаком) чи ногою, ножем та іншими предметами, які наносяться особою-правопорушником.

Захисні дії від ударів, які наносяться особою рукою чи ногою, можна здійснювати з використанням блоків із застосуванням гумового кийка. Виконувати захисні блоки-підставки гумовим кийком можна шляхом утримання кийка однією або двома руками за кінці кийка (останній варіант рекомендується, якщо особа, яка атакує поліцейського, переважає його за антропометричними параметрами та фізично сильніша за працівника поліції). Чітко та швидко виконаний блок-підставка з використанням гумового кийка для припинення дій особи загалом або зупинення окремих ударів, котрі наносяться рукою чи ногою правопорушника, є прийомом із досить болючою для правопорушника дією, часто його (блока – уточнено нами) достатньо, щоб припинити подальші спроби нападу на поліцейського.

Розглянемо порядок виконання окремих прийомів із застосуванням спецзасобу ПР-73М.

1. Захист поліцейського із застосуванням спецзасобу ПР-73М від нападу правопорушника, який наносить удари руками.

1.1. Захист від нападу особи, яка наносить удар поліцейському правою рукою зверху вниз.

Працівник поліції скорочує дистанцію до правопорушника та відходить з лінії нападу, зробивши крок лівою ногою вперед-уліво; одночасно виконує горизонтальний блок – витягує ПР-73М із поясного спорядження [7], спрямовує та розміщує горизонтально гумовий кийок під напрямком руху руки нападника, зупиняє її (для цього спецзасіб переміщує по траєкторії *знизу-вверх-всередину, нижній кінець спецзасобу – вгорі в руках поліцейського, верхній (рукоятка) – внизу*) та відштовхує її.

Як варіант дій поліцейського – він може двома руками, утримуючи кийок, відштовхнути нападника, прикладаючи зусилля в область його грудної клітки.

Далі, утримуючи кийок за рукоятку, завдає удару по м'язовій частині плеча або стегна правопорушника.

Проводить прийом затримання (надягання кайданок, зв'язування тощо).

1.2. Захист від нападу особи, яка наносить удар поліцейському правою рукою знизу вгору.

Працівник поліції скорочує дистанцію до правопорушника і відходить з лінії нападу, зробивши крок лівою ногою вперед-уліво; одночасно виконує горизонтальний блок – витягує гумовий кийок ПР-73М із поясного спорядження, спрямовує та підставляє його під руку нападника, зупиняє її (для цього спецзасіб переміщується поліцейським по траєкторії *зверху вниз*) та блокує руку нападника.

Далі, утримуючи кийок за один кінець (рукоятку), правоохоронець завдає удару по м'язовій частині плеча або стегна особи, яка його атакує; як варіант – може двома руками, утримуючи кийок, відштовхнути нападника, прикладаючи зусилля в область грудної клітки.

Проводить прийом затримання.

1.3. Захист від нападу особи, яка наносить удар поліцейському правою рукою збоку.

Працівник поліції скорочує дистанцію до правопорушника, зробивши крок лівою ногою вперед-уліво; одночасно виконує *вертикальний* блок із використанням ПР-73М – підставляє гумовий кийок (*лівий, тобто нижній кінець кийка знаходиться зверху*), блокує удар.

Далі поліцейський проводить захоплення своєю лівою рукою зап'ястя атакуючої руки правопорушника, а правою завдає удару кийком по м'язовій частині плеча або стегна нападника.

Проводить прийом затримання.

1.4. Захист від нападу особи, яка наносить удар правою рукою навідліг.

Працівник поліції скорочує дистанцію до правопорушника, зробивши крок лівою ногою вперед-уліво; одночасно виконує *вертикальний* блок із використанням ПР-73М – підставляє гумовий кийок (*при цьому правий, тобто верхній кінець кийка (рукоятка) знаходиться зверху*); блокує удар правопорушника.

Поштовхом кийка та рухом за інерцією *вниз-всередину* відводить атакуючу руку правопорушника від себе, завдає удару кийком по м'язовій частині плеча або стегна атакуючої особи.

Проводить прийом затримання.

2. Захист поліцейського із застосуванням спецзасобу ПР-73М від нападу правопорушника, який наносить удари ногами.

Для захисту від нападу особи, яка наносить удар правою ногою у живіт або пах, працівник поліції з кроком правої ноги *назад* одночасно виконує горизонтальний блок, використовуючи ПР-73М – витягує із поясного спорядження і підставляє вниз під удар ноги гумовий кийок, утримуючи його двома руками за кінці (спрямовує у напрямку гомілки правої ноги правопорушника, якою він атакує).

Далі завдає удару по м'язовій частині плеча або стегна особи, яка атакує. Як варіант можуть бути такі дії поліцейського: якщо удар ногою проводиться на рівні грудей поліцейського, то працівник поліції відходить з лінії атаки вперед-уліво, підхоплює гумовим кийком ногу правопорушника, котрою він атакує поліцейського. Після цього слід провести звалювання особи, яка атакує, назад на землю одним із прийомів: а) способом підймання захопленої ноги або б) вибивання опори нападника – його лівої ноги.

Далі проводиться прийом затримання.

3. Захист поліцейського із застосуванням спецзасобу ПР-73М від нападу правопорушника, який наносить удари ножом.

3.1. Захист поліцейського від удару правопорушника ножом зверху.

Поліцейському треба лівою рукою тримати гумовий кийок за лівий кінець, а правою – на правій третині спецзасобу захватом зверху. Із кроком лівою ногою вперед блокувати удар ножом правопорушника (підставляється середина кийка в ділянці руки особи від кисті до ліктя).

Із кроком правою ногою вперед заступити за ноги особи, яка атакує, завести правий кінець кийка за голову правопорушника, накласти позаду на шию, затиснувши її ззаду кийком, а спереду – правим передпліччям, провести удушення і кинути нападника на землю або скрутити його (поліцейський підіймає свою ліву руку із ПР-73М та натискає правою рукою рукояткою спецзасобу на шию правопорушника, повертає внаслідок скручення навколо осі хребта свій тулуб праворуч) та кинути особу на землю.

3.2. Захист поліцейського від бокового удару правопорушника ножом збоку.

Витягнути із поясного спорядження спецзасіб та утримувати гумовий кийок за лівий кінець лівою рукою, а правою – на правій третині захватом зверху (*лівий кінець кийка знизу*).

Із кроком поліцейського правою ногою вперед і поворотом тіла ліворуч навколо осі хребта серединою кийка блокувати удар правопорушника збоку в голову. Завести правий кінець кийка за голову правопорушника ззаду, накласти правий кінець ПР-73М на шию.

Із кроком поліцейського лівою ногою вперед, а правою – назад і поворотом свого тіла праворуч, одночасно натискаючи лівою рукою вгору, а правою вниз, скрутити та кинути особу, яка атакує, на землю.

3.3. Захист поліцейського від удару правопорушника ножом знизу.

Утримуючи кийок за обидва кінці, з кроком вперед поліцейському заблокувати удар ножом знизу особи, яка атакує. Провести шокуючий удар ногою в пах або нижню частину ноги правопорушника.

Утримуючи гумовий кийок у лівій руці поліцейського, завести правий кінець кийка між правою рукою та тулубом затриманої особи. Просовуючи правий кінець кийка вгору та притискаючи його до плечового суглобу правопорушника ззаду, перехопити правою рукою верхній кінець кийка. Далі – скрутити праве передпліччя особи рукою спецзасобу та провести загин правої руки за спину затриманого.

Розвертаючись на 180° та стаючи з правого боку затриманого, затиснути праве передпліччя правопорушника між лівим плечем поліцейського та тулубом особи разом з кінцем кийка, перехопити своєю лівою рукою правий (верхній) кінець кийка хватом знизу, просовуючи для цього свою ліву руку між своїм тулубом та правою рукою затриманого.

Скручуючи правою рукою праву кисть затриманого, відібрати в нього ніж, якщо він не був вибитий чи вилучений під час блокування (виконання прийому затримання).

3.4. Захист поліцейського від прямого удару ножом.

Лівою рукою утримувати кийок за лівий кінець (лівий кінець ПР-73М знаходиться у блоці *зверху*), а правою – за правий (знаходиться при блокуванні *знизу*).

З кроком лівою ногою вперед-уліво поліцейському наблизитися до правопорушника і одночасно відійти з лінії нападу, поворотом тіла праворуч відбити прямий удар ножа всередину.

З кроком правою ногою за спину особи, яка атакує, розвернутися на 180° і завести лівий кінець кийка на шию для проведення удушливого захвату нападника. За допомогою больового та удушливого впливу примусити особу, яка атакує, кинути ніж на землю, або з ударом ногою у підколінний згин нападника вивести його з рівноваги і кинути правопорушника спиною на землю.

3.5. *Захист поліцейського від удару ножем навідліг.*

Поліцейському утримувати гумовий кийок лівою рукою за лівий кінець спецзасобу (ліва рука в блоці знаходиться *зверху*), а правою – ближче до ручки ПР-73М (знаходиться *внизу*). З кроком лівою ногою вперед-ліворуч (відходячи з прямої лінії атаки) заблокувати удар особи, який наноситься нею ножем навідліг у середину.

Із перехватом своєю лівою рукою (перенесення під рукою особи, яка атакує) за лівий кінець кийка – зігнути руку нападника з ножем в ліктьовому суглобі та скрутити її за допомогою ПР-73М (рухаючи для цього лівою рукою на себе, а правою – від себе).

Провести кидок задня підніжка та кинути особу, яка атакує, спиною на землю.

4. **Затримання поліцейським правопорушника за допомогою гумового кийка.**

Поліцейському, утримуючи гумовий кийок у лівій руці за ручку спецзасобу перед собою, завести нижній кінець ПР-73М між правою рукою та тулубом затриманої особи.

Просовуючи верхній кінець кийка вгору та притискуючи його до плечового суглобу правопорушника ззаду, захопити правою рукою верхній кінець кийка, провести скручування правого передпліччя особи рукою кийка – виконати загин правої руки за спину затриманого.

Розвертаючись на 180° та стаючи з правого боку затриманого, затиснути праве передпліччя особи між своїм лівим плечем та тулубом особи разом з рукою кийка. Перехопити своєю лівою рукою лівий кінець кийка хватом знизу, просовуючи свою ліву руку між тулубом поліцейського та правою рукою затриманого.

Праву руку затриманої особи завести їй за спину.

5. **Утримання працівником поліції гумового кийка при спробі правопорушника його відняти.**

1) У разі спроби правопорушника відібрати у поліцейського гумовий кийок, який правоохоронець утримує горизонтально за обидва кінці (нижній і верхній) ПР-73М двома руками (особа, яка атакує, захопила кийок двома руками *зверху посередині*), необхідно з кроком вперед на особу, утримуючи міцно спецзасіб, провести горизонтальні кругові рухи по черзі кожною рукою у напрямку нападника (вперед-назад) декілька разів до моменту звільнення ним кийка.

Потім завдати шокуючого удару по м'язовій частині плеча чи стегна особи, яка атакує. У разі необхідності перед проведенням звільнення провести больовий удар в гомілку.

2) Якщо особа, яка атакує, захопила ближній до себе (нижній) кінець кийка однією або двома руками, то поліцейському необхідно провести шокуючий удар ногою в гомілку нападникові, міцно утримуючи кийок своєю правою рукою.

Поліцейський своєю лівою рукою захоплює знизу праву руку особи, яка атакує, і котрою правопорушник тримає кінець кийка. Далі – зробити круговий рух лівою рукою за часовою стрілкою (вертикально знизу-вверх) разом з правою рукою особи, котрою вона утримує кінець кийка.

Досягнувши внаслідок кругового руху нижнім кінцем ПР-73М рівня грудей, поліцейському треба зробити різкий рух правою рукою з рукояткою спецзасобу вперед, утримуючи другий (нижній) кінець кийка в напрямку вперед до грудей особи, яка атакує, та визволити від захоплення кийок.

Завдати удару по м'язовій частині плеча чи стегна атакуючого.

Висновки. На основі проведеного аналізу нормативно-правових актів та спеціальної літератури з проблеми ефективного застосування спецзасобів (кийків) можемо зробити деякі узагальнення.

Грунтовне знання працівниками поліції правових підстав та тактико-технічних характеристик спецзасобів для ефективного застосування поліцейських заходів примусу в боротьбі зі вчинюваними правопорушеннями (злочинами), володіння навичками застосування їх (засобів активної оборони – *уточнено нами*) у різний спосіб під час ОГП та гарантування публічної безпеки, припиненні групових та масових безпорядків (зокрема й під час проведення спеціальних поліцейських операцій) є невід'ємною частиною професійної підготовки працівників органів НПУ.

У правоохоронній діяльності використовуються багато різновидів кийків, котрі мають різні ТТХ та відрізняються особливостями їх використання залежно від умов оперативної ситуації. Зокрема, існують такі види кийків: 1) гнучкі та негнучкі; 2) телескопічні; 3) кийки із зарядом спеціальної хімічної речовини та 4) кийки із вмонтованим електрошокером (в основному в закордонних підрозділах поліції).

Поліцейські для ефективного несення служби повинні: 1) володіти різними *способами утримання* гумового кийка; 2) вміти використовувати різні *види нанесення ударів* спецзасобом, які відрізняються за силою, швидкістю та напрямком руху кийка; 3) застосовувати засіб примусу залежно від цільового призначення та доцільності – а) у разі захисту поліцейського із застосуванням спецзасобу від нападу правопорушника, який наносить удари руками, ногами чи нападає з ножом; б) під час затримання поліцейським правопорушника за допомогою гумового кийка; в) для утримання працівником поліції гумового кийка в разі спроби правопорушника його відняти.

Засвоєні правоохоронцями до автоматизму вміння користуватися спецзасобами дасть їм змогу в екстремальних умовах їх успішно застосувати, швидко і без втрат особового складу проводити затримання небезпечних злочинців, рішуче припиняти групові чи масові порушення громадського порядку в населених пунктах, затримувати активних учасників цих заходів.

Під час застосування поліцейським кийка під час несення служби з ОГП правоохоронець повинен враховувати необхідність дотримання встановлених нормативно-правовими актами принципів забезпечення безпеки особи, а також чинних законодавчих обмежень щодо деяких місць на тілі людини (частин тіла), по котрих заборонено наносити удари цим спецзасобом для уникнення створення загрози для життя чи ускладнень для здоров'я громадян.

Перспективи подальших розвідок у вказаному напрямі. Враховуючи розглянуті різнобічні аспекти піднятої проблеми, на нашу думку, вимагають подальшої розробки тактика дій поліцейських щодо ефективного застосування гумових кийків у комплексі з іншими спецзасобами під час припинення масових заворушень (групових порушень громадського порядку) залежно від наявних умов та особливостей обстановки у районі проведення відповідних поліцейських заходів. Також маловивченими залишаються питання щодо тактики застосування багатьох сучасних поліцейських спецзасобів, зокрема: 1) засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії; 2) засобів примусової зупинки транспорту; 3) електрошочкових пристроїв контактної та контактано-дистанційної дії; 4) спеціальних маркувальних та фарбувальних засобів; 5) пристроїв, гранат та боеприпасів світлозвукової дії, засобів акустичного та мікрохвильового впливу; 6) пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; 7) засобів, споряджених безпечними димоутворювальними препаратами тощо.

Вважаємо, що ці напрями можуть бути актуальними науковими завданнями для дослідників проблем правоохоронної діяльності та стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (зі змінами в редакції від 17 березня 2021 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення: 25.07.2021).
2. Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань : постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1024-2017-%D0%BF> (дата звернення: 28.07.2021).
3. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників ОВС : навч. посібник / М.І. Ануфрієв та ін. ; за заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва та Є.М. Мойсєєва. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 338 с.
4. Плиско В.М. Защитные действия при нападении преступника, вооруженного ножом. Киев : МВД, 1989. 62 с.
5. Егоров К.И. Техника применения резиновой палки сотрудниками милиции : методические рекомендации. Москва : Типография ЦС «Динамо», 1990. 17 с.
6. Сачаво А.Г. Прийоми захисту та атакуючі дії з гумовим кийком : навчально-методичний посібник. Київ : НАВСУ, 1999. 44 с.
7. Про однострій поліцейських : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 823 (зі змінами в редакції від 27 грудня 2019 р.) База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF/conv> (дата звернення: 28.07.2021).
8. Вайда Т.С., Голенко Н.М. Педагогічні можливості спеціальної фізичної та тактико-спеціальної підготовки щодо формування у поліцейських стійкого психоемоційного стану до негативної дії зовнішніх небезпек (на прикладі навчання курсантів ЗВО МВС України). *Prospects for the development of modern science and practice. Abstracts of the XVIth International scientific and practical conference (11–12 May, 2020). Graz, Austria. 2020. Published on <https://www.bookwire.com>. 2020. Pp. 171–176.*